

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-45-31>

УДК 336.712

ОСОБЛИВОСТІ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ

FEATURES OF INVESTMENT SECURITY OF THE AGRICULTURAL SECTOR OF THE ECONOMY

Томілін Олексій Олександрович

доктор економічних наук, професор,
Полтавський державний аграрний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6454-1154>

Ведмідь Марія Олександрівна

здобувач СВО Магістр,
Полтавський державний аграрний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9865-7814>

Tomilin Oleksii, Vedmid Mariia

Poltava State Agrarian University

В статті розкрито сутність поняття „інвестиції”, „інвестиційна діяльність”, „іноземні інвестиції”, проаналізовані підходи до визначення економічного змісту даних понять, проведено дослідження співвідношення інвестиційної діяльності та інвестиційного процесу. Виділено і проаналізовано ключові та актуальні напрямки для інвестування іноземними інвесторами в Україну. Розкрито тенденції формування та розвитку інвестиційної діяльності агропромислового виробництва. Визначено причини скорочення діяльності агропромислового виробництва. Проаналізовано прямі іноземні інвестиції, а також їх динаміку в Україні за останні роки. Визначено основні напрямки перспективного розвитку, окреслено шляхи підвищення інвестиційної привабливості та залучення більшого об'єму іноземних інвестицій в Україну.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційна діяльність, іноземні інвестиції, прямі інвестиції, інвестування, аграрний сектор економіки, агропромислове виробництво.

The article reveals the essence of the concept of "investment", "investment activity", "foreign investment", analyzes the approaches to determining the economic content of these concepts, conducts a study of the relationship between investment activity and the investment process. The studies of scientists regarding foreign investment activity have been reviewed and analyzed. The concept of investment has been analyzed as a factor that provides favorable conditions for exiting the economic crisis, develop of technical progress, and contributes to the increase of qualitative and quantitative indicators of the financial, economic and social activity of enterprises. Foreign investments have been studied as a guarantor of effective development of the national economy, as well as a lever for intensifying market competition and raising the general standard of living of the population. The theoretical and practical aspects of the development of foreign investment have been determined. Key and relevant areas for foreign investors to invest in Ukraine have been identified and analyzed. Trends in the formation and development of investment activities of agro-industrial production have been disclosed. An analysis of foreign direct investments has been carried out in the context of individual EU countries during the last five years. The reasons for the decline in agro-industrial production have been identified. The statistical aspects of the influence of direct foreign investment on the economy of Ukraine have been studied. Direct foreign investments, as well as their dynamics in Ukraine in recent years, have been analyzed. The problems of formation and implementation of an effectively operating enterprise management mechanism and further research into issues aimed at finding new strategic and innovative directions of development have been highlighted. The main factors of negative influence on the activity of domestic and foreign investors in relation to the agrarian sector of the economy of Ukraine have been highlighted. The main priority directions and goals of prospective development have been defined, the ways of increasing investment attractiveness and attracting a larger volume of foreign investments to Ukraine have been outlined.

Keywords: investment, investment activity, foreign investment, direct investment, agrarian sector of the economy, agro-industrial production.

Постановка проблеми. У сучасних ринкових умовах економічний розвиток не тільки підприємства, але і цілої держави значною мірою залежить від інвестицій. Зважаючи на наявний ресурсний потенціал держава не може самостійно забезпечити подальший економічний розвиток. Іноземні інвестиції виступають гарантом ефективного розвитку національної економіки, важелем для активізації ринкової конкуренції та підвищення загального рівня життя населення. Саме через це дослідження прямих іноземних інвестицій в Україну та їх напрямків є надзвичайно актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання формування та розвитку інвестицій, інвестиційної діяльності висловлюють: В. І. Аранчій [1], О. В. Безкровний [5], Л. О. Дорогань-Писаренко, О. А. Галич [6], В. В. Гришко [9], С. А. Коломієць [9], С. Є. Ткаченко [4] та інші вчені-економісти. Незважаючи на глибину дослідження наукових основ становлення та розвитку інвестиційного потенціалу, інвестиційної привабливості аграрного виробництва, недостатньо дослідженими залишаються питання наукових основ формування та розвитку інвестиційного забезпечення аграрного сектору економіки.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Новітні тенденції глобалізації розвитку національної економіки зумовлюють необхідність в аналізі інвестиційної трансформації простору України, визначення пріоритетних напрямів і цілей подальшої його подальшої розбудови. В сучасних ринкових умовах господарювання вирішення цих питань можливе тільки на основі інноваційного підходу до розвитку галузі. Подальший розвиток аграрного сектору національної економіки України визначається рівнем інвестиційних можливостей та інвестиційною привабливістю галузі. Потребують подальшого комплексного дослідження питання, які спрямовані на пошук теоретико-методологічних підходів до дослідження формування та розвитку краудфандингу, подальшого розвитку та наукової дискусії з акцентом на його державне регулювання. Потребує формування та впровадження ефективно діючого механізму управління підприємствами та подальшого дослідження питань, спрямованих на пошук нових стратегічних інноваційних напрямків розвитку.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є розроблення теоретичних положень та оцінка особливостей формування та визначення перспектив роз-

витку залучення інвестиційних ресурсів у агропромислове виробництво в умовах глобалізаційних змін.

Виклад основного матеріалу. Поняття інвестиції включає економічні ресурси, які можуть бути використані для збільшення реального капіталу підприємства [1, с. 136]. Без ефективного залучення та розпорядження інвестиціями неможливо розвивати економіку країни. Інвестиції можна вважати чинником, який забезпечує сприятливі умови виходу з економічної кризи і розвиток технічного прогресу, сприяє підвищенню якісних і кількісних показників фінансово-господарської та соціальної діяльності підприємств, а також поліпшенню добробуту населення. Серед причин, що зумовлюють необхідність інвестицій на макrorівні є стабілізація економічних умов країни, вихід з економічної кризи, стимулювання до розвитку окремих галузей, впровадження нових науково-технічних досягнень у виробництво, підвищення якісних показників господарської діяльності як на мікро- так і на макrorівнях [6, с. 51].

На нашу думку, інвестиції являють собою дії, які полягають у вкладанні власного капіталу у будь-якій його формі у діяльність підприємства з подальшою метою отримання доходу.

Інвестиційний процес є складною економічною категорією, яка характеризує соціально-економічний стан держави та дає можливість моделювати її майбутнє. Суб'єкти інвестиційного процесу вступають в різні суспільні відносини, які мають також і міжгалузевий характер [7, с. 105–106]. Виходячи із Закону України „Про режим іноземного інвестування” під іноземними інвестиціями варто розуміти усі цінності, які вкладаються іноземними інвесторами в об'єкти інвестиційної діяльності у відповідності до законодавства України з ціллю отримання прибутку чи досягнення соціального ефекту [2].

На нашу думку, за іноземні інвестиції можна вважати довготермінові вкладення в економіку іншої країни, котрі дають можливість придбання власності на відповідні об'єкти або здійснення контролю над ними. Ключовою ознакою прямих іноземних інвестицій є виникнення на їх основі тривалих економічних зв'язків між підприємствами, за яких інвестор може проконтролювати прийняття рішень підприємством, у яке власне і вкладені його кошти.

Наведемо деякі з методів залучення інвестицій, серед яких є вкладення коштів в статут-

ний капітал підприємства, боргове фінансування, банківське кредитування із заставним забезпеченням, облігаційні позики а також, серед найбільш актуальних, можна виділити краудфандинг. Краудфандинг є економічною категорією, що представлена як внесок коштів у різного роду проекти, продукти чи бізнес-ідеї інвесторами та виникла відносно нещодавно як альтернатива для фізичних осіб отримання фінансування. У краудфандингу приймають участь три різні типи діячів: посередники, збирачі коштів та інвестори [8].

Вважаємо, що саме краудфандинг є перспективним способом фінансування бізнес-ідей і готовність населення до нових фінансових інструментів залучення інвестицій. Виходячи з досвіду залучення іноземних інвестицій в Україні та зважаючи на економічний стан, іноземні інвестори зазвичай обирають пряме інвестування через можливість активної участі в управлінні новими господарськими суб'єктами.

Проаналізуємо динаміку здійснення прямих іноземних інвестицій в Україну. Виходячи з таблиці (табл.1) з 2017 року по 2019 р. об'єм прямих іноземних інвестицій в Україну стрімко зростав, так станом на 2019 р. він зріс на 2198 млн. дол. США відносно 2017 р. та досяг позначки у 5 860 млн дол. США.

Станом на 2020 р. спостерігалось суттєве скорочення інвестицій – вони скоротилися на 6 728 млн. дол. США відносно минулого року і сягнули (- 868) млн дол. США. По зростанню обсягів інвестування на 2021 р. від 2020 р. на 7 555 млн дол. США (значення сягнуло 6 687 млн дол. США) можна прийти до висновку, що ситуація відносно стабілізувалася і приплив інвестицій продовжився в найбільших за досліджуваний період обсягах. У цілому, в 2021 р. обсяги інвестицій збільшились на 2995 млн дол. США (у 1,8 р.б.) відносно базового 2017 року.

Аналізуючи табл. 2 спостерігаємо за досліджуваний період 2017–2021 рр., що найбільш

Таблиця 1

Прямі іноземні інвестиції в Україні з 2017 по 2021 р., млн дол. США.

Роки	Прямі іноземні інвестиції в Україну	Прямі іноземні інвестиції з України
2017	3692	8
2018	4455	-5
2019	5860	648
2020	-868	82
2021	6687	-192
Зміни (+/-) 2021 р. до 2017 р.	2995	-184

Джерело: сформовано авторами на основі [3]

Таблиця 2

Прямі інвестиції (акціонерний капітал) з країн ЄС в економіці України 2017–2021 рр., млн дол. США

Країна	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Зміни 2021 р. до 2017 р.	
						суми, млн дол. США	у %
Австрія	1038,8	1150,0	121,1	41,7	135,5	-903,3	-87,0
Кіпр	8932,7	9544,5	2661,0	-910,0	1426,1	-7506,6	-84,0
Нідерланди	6395,0	7118,7	589,0	-266,3	1409,1	-4985,9	-78,0
Німеччина	1682,9	1701,4	93,3	-299,5	710,3	-972,6	-57,8
Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії	1944,4	2131,2	177,8	221,2	-380,8	-2325,2	-119,6
Усього з країн ЄС	31606,4	32905,1	4826,3	-834,7	4968,7	-26637,7	-84,3

Джерело: сформовано авторами на основі [3]

ший об'єм прямих інвестицій до національної економіки України з країн ЄС поступив у 2018 р. у сумі 32 905,1 млн дол. США. Найбільшим іноземним інвестором серед країн ЄС був та залишається Кіпр: у 2021 р. спрямував прямих іноземних інвестицій у економіку України в сумі 1 426,1 млн дол. США. Другою країною по обсягам прямих іноземних інвестицій є Нідерланди. У 2017 р. обсяги інвестицій від даної країни сягнули 6 395 млн дол. США, а у 2021 р. – 1409,1 млн дол. США. У 2020 р. від більшості країн спостерігалось вилучення капіталу. Таким чином, станом на 2020 р. Кіпр, Нідерланди та Німеччина вилучили свій капітал з України у сумі 910 млн дол. США, 266,3 млн дол. США та 299,5 млн дол. США відповідно. Таку динаміку можна пояснити від'ємним значенням реінвестованих доходів станом на 2020 р. через отримання в наслідок своєї діяльності сільськогосподарськими підприємствами збитку, а не прибутку в даний період. Також причиною від'ємних реінвестованих доходів може бути перевищення обсягів дивідендів, що виплачувалися в поточному періоді, над обсягами накопиченого чистого прибутку підприємства. Через від'ємні значення реінвестованих доходів у 2020 р. профіцит поточного рахунку збільшився, а в часи макроекономічної стабільності та, відповідно, додатних значень реінвестованих доходів упродовж 2019 року дефіцит поточного рахунку розширився.

Наразі, для України ключовою галуззю з потужним інвестиційним потенціалом є сільське господарство. Від рівня інвестиційних можливостей та загальної інвестиційної привабливості галузі значною мірою залежить у цілому подальший ефективний розвиток економіки аграрного сектору України. Важливо наголосити на тому, що активна інвестиційна діяльність є запорукою не тільки сприянню виведення аграрного сектору з кризи, але й є одним з ключових факторів, що визначають подальший його розвиток.

Фактична вартість інвестицій підприємства залежить від його інвестиційного потенціалу [9, с. 745]. Від рівня інвестиційних можливостей та загальної інвестиційної привабливості галузі значною мірою залежить у цілому подальший ефективний розвиток аграрного сектору економіки України. Важливо наголосити на тому, що активна інвестиційна діяльність є запорукою не тільки сприянню виведення аграрного сектору з кризи, але й є одним з ключових факторів, що визначають подальший його розвиток. На сучасному

етапі значна частина машин, устаткування, обладнання і технологій, необхідних для агропромислового виробництва надходять у вітчизняну аграрну економіку з промислово-розвинених країн, при цьому забезпечується здебільшого зовнішнім фінансуванням. Оскільки зараз спостерігається зниження діяльності агропромислового виробництва, що можна пояснити нестабільністю макроекономічного та політичного стану країни, початком глобальної світової економічної кризи, обмеженнями купівельної спроможності населення, девальвацією національної валюти, зменшенням показників ефективності діяльності аграрного сектору економіки. Однією з основних проблем агропромислового виробництва є те, що сільське господарство, забезпечуючи значний внесок у розвиток держави, несе непропорційну частку витрат, що пов'язуються з цим розвитком. Серед причин виникнення циклічних криз в розвитку національної економіки країни є надвиробництво товарів і неможливість їх реалізації, що стає причиною спаду виробництва, зростання чисельності безробітних, погіршення життєвого рівня населення тощо.

До основних факторів, які негативно впливають на активність вітчизняних та іноземних інвесторів стосовно аграрного сектору економіки України можна віднести: нестабільність і невизначеність законодавства у аграрному секторі, невизначеність у питаннях власності, особливо на природні ресурси; девальвація національної валюти; недосконала державна податкова система, яка має тенденцію до частих змін; зменшення прибутків вітчизняних виробників через щорічне збільшення імпорту сільськогосподарської продукції в Україні; незавершеність процесів інституційних перетворень у сільському господарстві; низький рівень захищеності інвестицій та прав інвесторів тощо [4]. Наразі досить важко прогнозувати стан прямих іноземних інвестицій в Україну у майбутньому через соціально-економічні процеси в Україні та світі, незавершеністю судової реформи, слабким розвитком конкуренції на ринку, недорозвиненістю фондового ринку та іншими ризиками.

Таким чином, інвестування займає одне з самих важливих місць у системі теоретичних, методологічних та науково-практичних засад формування інвестиційно-фінансової стратегії розвитку аграрного сектору економіки.

Висновки. Україна має потужний ресурсний, демографічний та економічний потенціал, а отже має основу залучення активності

іноземних інвесторів. Але через незавершені економічні та соціальні процеси, а також реформи наша країна поки не може залучити максимальну кількість інвестиційних ресурсів, яку заслуговує її потенціал. Хоча наразі і будується конкурентне середовище, що сприяло б розвитку бізнесу та припливу іноземного інвестування, однак наразі його стан далекий від завершеного чи досконалого.

Вважаємо за необхідне для подальшого залучення іноземних інвестицій у майбутньому створювати прозоре конкурентне середовище, доповнювати та вдосконалю-

вати правове забезпечення інвестування, введення інституційних реформ та перетворень, використовувати новітні інноваційні технології в сфері інвестування замість застарілих, розвивати окремі галузі національної економіки і, як наслідок, підвищити за рахунок цього інвестиційну привабливість. У цілому, гостра потреба у інвестиціях наразі є майже у всіх сферах та галузях аграрного сектору економіки України, а отже стимулювання значного припливу іноземних інвестицій в нинішніх умовах є важливою складовою державної політики щодо механізму реалізації інвестиційних стратегій країн світу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Аранчій В. І., Томілін О. О., Дорогань-Писаренко Л. О. Фінансовий менеджмент : навч. посібник. РВВ ПДАУ, 2021. 300 с. URL: <http://dspace.pdaa.edu.ua:8080/handle/123456789/10970> (дата звернення: 27.11.2022).
2. Про режим іноземного інвестування : Закон України від 19 березня 1996 р. No 93/96-ВР / Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/93/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 18.11.2022)
3. Прямі інвестиції. Статистика зовнішнього сектору. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external#5> (дата звернення: 25.11.2022).
4. Ткаченко С. Є. Аналіз інвестиційної діяльності в аграрному секторі України, визначення факторів та шляхів її активізації. *Економіка та суспільство*. 2021. Випуск № 23. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/138> (дата звернення: 16.11.2022).
5. Томілін О. О., Безкровний О. В. Наукові основи становлення та розвитку інвестиційної діяльності: секторальний аспект. Розділ: Соціально-економічний розвиток міст в умовах децентралізації (колективна монографія) / за ред. Л.М. Ільїч. Київ : Київський університет ім. Б. Грінченка. 2020. С. 89–101. URL: <http://dspace.pdaa.edu.ua:8080/handle/123456789/8849> (дата звернення: 21.11.2022).
6. Томілін О. О., Галич О. А. Економічні аспекти розвитку міжгалузевих відносин в аграрній сфері : монографія. Полтава : ПДАА, 2016. 176 с. URL: <http://dspace.pdaa.edu.ua:8080/handle/123456789/1618> (дата звернення: 20.11.2022).
7. Томілін О. О. Регулювання міжгалузевих відносин у сільському господарстві : монографія. Київ : ННЦ "ІАЕ", 2014. 320 с. URL: <http://dspace.pdaa.edu.ua:8080/handle/123456789/1621> (дата звернення: 21.11.2022).
8. Томілін О. О., Ставицька В. О., Тимко А. К. Краудфандинг як інструмент залучення інвестицій в інноваційні технології. *Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. Серія "Економічні науки" : зб. наук. пр. / Харк. нац. аграр. ун-т ім. В.В. Докучаєва*. Харків: ХНАУ, 2021. Т. 1. Серія: "Економічні науки". С. 84–97. URL: <http://dspace.pdaa.edu.ua:8080/handle/123456789/11034> (дата звернення: 14.11.2022).
9. Tomilin O. O., Gryscho V. V., Kolomiyets S. A. (2020) Features of investment regulation of construction in Agriculture (Особливості інвестиційного регулювання будівництва у сільському господарстві). In: Onyshchenko V., Mammadova G., Sivitska S., Gasimov A., (eds) Proceedings of the 2nd International Conference on Building Innovayions, vol. 73. Springer, Cham. Pages 741–755 pp. URL: <http://dspace.pdaa.edu.ua:8080/handle/123456789/8459> (дата звернення: 07.12.2022).

REFERENCES:

1. Aranchiy V. I., Tomilin O. O., Dorohan-Pysarenko L. O. (2021) Finansovyy menedzhment: navch. posibnyk [Financial management] RVV PDAU. 300 p. URL: <http://dspace.pdaa.edu.ua:8080/handle/123456789/10970> (accessed November 27, 2022).
2. Pro rezhym inozemnoho investuvannya : Zakon Ukrayiny vid 19 bereznya 1996 r. No 93/96-VR / Verkhovna Rada Ukrayiny. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/93/96-%D0%B2%D1%80> (accessed November 18, 2022).
3. Pryami investytsiyi. Statystyka zovnishnoho sektoru. Natsionalnyy bank Ukrayiny [Direct investment] URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external#5> (accessed November 25, 2022).

4. Tkachenko S. Ye. (2021) Analiz investytsiynoyi diyalnosti v ahrarnomu sektori Ukrayiny, vyznachennya faktoriv ta shlyakhiv yiyi aktyviztsiyi [Analysis of investment activity in the agricultural sector of Ukraine, determination of factors and ways of its activation]. *Ekonomika ta suspilstvo*. Vypusk № 23. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/138> (accessed November 16, 2022).

5. Tomilin O. O., Bezkrivnyy O. V. (2020) Naukovi osnovy stanovlennya ta rozvytku investytsiynoyi diyalnosti: sektoralnyy aspekt [Scientific foundations of formation and development of investment activity: sectoral aspect]. Rozdil: Sotsialno-ekonomichnyy rozvytok mist v umovakh detsentralizatsiyi (kolektyvna monohrafiya) [collective monograph] / za red. L. M. Ilyich. Kyiv: Kyivskyy universytet im. B. Hrinchenka. P. 89–101. URL: <http://dspace.pdaa.edu.ua:8080/handle/123456789/8849> (accessed November 21, 2022).

6. Tomilin O. O., Halych O. A. (2016) Ekonomichni aspekty rozvytku mizhhaluzevykh vidnosyn v ahrarniy sferi: monohrafiya [Economic aspects of the development of inter-branch relations in the agrarian sphere: monograph]. Poltava: PDAA, 176 p. URL: <http://dspace.pdaa.edu.ua:8080/handle/123456789/1618> (accessed November 20, 2022).

7. Tomilin O. O. (2014) Rehulyuvannya mizhhaluzevykh vidnosyn u silskomu hospodarstvi: monohrafiya [Regulation of inter-branch relations in agriculture: monograph]. Kyiv: NNTS "IAE", 320 p. URL: <http://dspace.pdaa.edu.ua:8080/handle/123456789/1621> (accessed November 21, 2022).

8. Tomilin O. O., Stavytska V. O., Tymko A. K. (2021) Kraudfandynh yak instrument zaluchennya investytsiy v innovatsiyni tekhnolohiyi [Crowdfunding as a tool for attracting investment in innovative technologies]. *Visnyk KHNAU im. V.V. Dokuchayeva. Seriya "Ekonomichni nauky": zb. nauk. pr. / Khark. nats. ahrar. un-t im. V.V. Dokuchayeva*. Kharkiv: KHNAU, T. 1. P. 84–97. URL: <http://dspace.pdaa.edu.ua:8080/handle/123456789/11034> (accessed November 14, 2022).

9. Tomilin O. O., Gryshko V. V., Kolomiyets S. A. (2020) Features of investment regulation of construction in Agriculture. In: Onyshchenko V., Mammadova G., Sivitska S., Gasimov A. (eds) *Proceedings of the 2nd International Conference on Building Innovayions*, vol. 73. Springer, Cham. Pages 741–755. URL: <http://dspace.pdaa.edu.ua:8080/handle/123456789/8459> (accessed December 7, 2022).